Elżbieta Czyż

UCZEŃ I JEGO PRAWA

Szkoła to jakby minipaństwo. Nauczyciele to grupa trzymająca władzę, a uczniowie to poddani, w lepszej wersji obywatele.

Szkoła nie musi być instytucją demokratyczną, ale jeżeli jest to na ogół lepiej, zarówno dla nauczycieli, jaki i dla uczniów. W takiej instytucji relacje uczeń - nauczyciel regulowane są m.in. prawami człowieka, w tym w szczególności prawami nauczyciela i prawami ucznia. To one określają tzw. „reguły gry" czyli jasne, przejrzyste zasady obowiązujące we wzajemnych relacjach (gdzie kończy się władza nauczyciela, a też gdzie ograniczone są prawa ucznia). Prawa człowieka czyli ucznia też są ograniczone, z wyjątkiem prawa do ochrony przed poniżającym traktowaniem i karaniem – nikt i w żadnej sytuacji nie może nikogo torturować, czy uczynić niewolnikiem. Pozostałe prawa mogą być ograniczone np. ze względu na prawa innych osób, bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, czy ochronę zdrowia i moralności. Trzeba jednak pamiętać, że ograniczenia praw muszą być jasno przewidziane ustawą, muszą być konieczne i proporcjonalne z uwzględnieniem standardów demokratycznego państwa prawa.

Oczywiście nauczyciele i uczniowie mają też określone obowiązki, ale te wynikają z różnego rodzaju przepisów prawa oświatowego, w tym wewnątrzszkolnych regulacji i nie mają związku z prawami człowieka. Niewykonywanie obowiązków może wiązać się z różnego rodzaju sankcjami, ale nie z ograniczeniem/zawieszeniem praw człowieka/ucznia.
Prawa ucznia powinny być zapisane w statucie szkoły, który można porównać do konstytucji państwa. W statucie powinny być też zapisane tzw. prawa proceduralne – bardzo ważne w sytuacji, gdy trzeba dochodzić swoich praw. Prawa bez możliwości ich dochodzenia bywają pustymi deklaracjami. Zatem uczeń musi wiedzieć do kogo i w jaki sposób ma zwrócić się, gdy uważa, że jego prawa zostały naruszone. Musi wiedzieć jak będzie rozpatrywana jego sprawa i kiedy otrzyma odpowiedź oraz do kogo może odwołać się, gdy uzna, że jego sprawa nie została właściwie załatwiona.

Niepełnoletni uczniowie mogą być reprezentowani przez rodziców, choć dobrze jeżeli są procedury wewnątrzszkolne pozwalające na rozpatrywanie skarg uczniów.

PRAWO DO NAUKI

Podstawowym prawem ucznia jest prawo do nauki, rozumiane z jednej strony jako obowiązek państwa/władzy zapewnienia dostępu do instytucji edukacyjnych (odpowiednia sieć szkół różnego typu, odpowiednia liczba nauczycieli itp.) z drugiej –obowiązek zadbania o dostęp do wiedzy z różnych obiektywnych źródeł informacji z poszanowaniem różnych światopoglądów. Prawo mówi również o obowiązku szkolnym/nauki, ale ten dotyczy w istocie rodziców. To oni mają dbać o uczęszczanie dziecka do szkoły, a jeżeli by tego nie robili państwo może ingerować w ich władzę rodzicielską a także nałożyć karę grzywny.

Nie można z żadnych względów – ekonomicznych, społecznych lub innych – pozbawić dziecka możliwości kontynuowania nauki do uzyskania pełnoletności. Absolwenci gimnazjów, którzy nie przekroczyli 18 roku życia, są zobowiązani kontynuować naukę. Na tym etapie kształcenia możliwa jest również nauka w formach pozaszkolnych. Ucznia niepełnoletniego nie można usunąć z systemu edukacji. Jeżeli, na przykład, nie radzi sobie w liceum to kurator oświaty musi mu zapewnić odpowiednią dla niego szkołę. Skreślenie z listy uczniów jest decyzją administracyjną i w takiej sprawie można odwołać się do sądu administracyjnego.Szkoły publiczne – podstawowe i gimnazja – są szkołami obwodowymi, co oznacza, że właściwa rada gminy specjalną uchwałą ustala obwód szkolny, to jest obszar, z którego zamieszkałe tam dzieci trafiają do określonej szkoły. Jednocześnie istnieje wolność wyboru szkoły, dzięki czemu rodzice mogą zdecydować, że ich dziecko będzie uczyło się poza obwodem. Szkoły ponadgimnazjalne nie mają obwodu szkolnego; przyjmują uczniów na podstawie wyboru profilu kształcenia, a nie na podstawie miejsca zamieszkania.

A co mówią przepisy:

Konstytucja

Art. 70. 1. Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18 roku życia jest obowiązkowa. Sposób wykonywania obowiązku szkolnego określa ustawa.

Ustawa o systemie oświaty

Art. 15. 1. Nauka jest obowiązkowa do ukończenia 18 roku życia.

2. Obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w tym roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat, oraz trwa do ukończenia gimnazjum, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18 roku życia.

5. Obowiązek szkolny spełnia się przez uczęszczanie do szkoły podstawowej i gimnazjum, publicznych albo niepublicznych.

5a. Po ukończeniu gimnazjum obowiązek nauki spełnia się przez uczęszczanie do publicznej lub niepublicznej szkoły ponadgimnazjalnej albo w formach pozaszkolnych.

Standardy międzynarodowe

Konwencja o prawach dziecka

Art. 28

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do nauki i w celu stopniowego realizowania tego prawa na zasadzie równych szans, w szczególności: a) uczynią nauczanie podstawowe obowiązkowym i bezpłatnym dla wszystkich;

Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych

Art. 13

1. Państwa Strony niniejszego Paktu uznają prawo każdego do nauki. 2. Państwa Strony niniejszego Paktu uznają, że w celu osiągnięcia pełnej realizacji tego prawa: a) nauczanie podstawowe będzie obowiązkowe, bezpłatne i dostępne dla wszystkich;

Prawo do informacji

1. **Prawo ucznia do znajomości swoich praw**

To ważny standard, element prawa do informacji. Każdy uczeń/ wychowanek placówki powinien być poinformowany jakie są jego prawa. Taki obowiązek spoczywa na nauczycielach. Prawa ucznia muszą być też zapisane w statucie szkoły czy placówki. Warto je znać i posługiwać się nimi w praktyce, powołując się na odpowiednie przepisy cytowane poniżej.

2. **Prawo do informacji dot. ucznia: o ocenach, opiniach, decyzjach itp.**

Poza prawem do znajomości swoich praw, prawo do informacji oznacza, że uczeń w szkole ma prawo do informacji dotyczącej jego osoby czyli ocen, opinii, decyzji itp.

A co mówią przepisy:

Konstytucja RP

Art. 51. ust. 3 Każdy ma prawo dostępu do dotyczących go urzędowych dokumentów i zbiorów danych. Ograniczenie tego prawa może określić ustawa.

Ustawa o systemie oświaty

Art. 44b. 1. Ocenianiu podlegają:

1) osiągnięcia edukacyjne ucznia;

2) zachowanie ucznia.

2. W szkole policealnej nie ocenia się zachowania ucznia.

3. Ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do:

1) wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego lub efektów kształcenia określonych w podstawie programowej kształcenia w zawodach oraz wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania;

2) wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania - w przypadku dodatkowych zajęć edukacyjnych.

4. Ocenianie zachowania ucznia polega na rozpoznawaniu przez wychowawcę oddziału, nauczycieli oraz uczniów danego oddziału stopnia respektowania przez ucznia zasad współżycia społecznego i norm etycznych oraz obowiązków określonych w statucie szkoły.

5. Ocenianie osiągnięć edukacyjnych i zachowania ucznia odbywa się w ramach oceniania wewnątrzszkolnego, które ma na celu:

1) informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i jego zachowaniu oraz o postępach w tym zakresie;

2) udzielanie uczniowi pomocy w nauce poprzez przekazanie uczniowi informacji o tym, co zrobił dobrze i jak powinien się dalej uczyć;

3) udzielanie wskazówek do samodzielnego planowania własnego rozwoju;

4) motywowanie ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu;

5) dostarczanie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach i trudnościach w nauce i zachowaniu ucznia oraz o szczególnych uzdolnieniach ucznia;

6) umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.

6. Ocenianie wewnątrzszkolne obejmuje:

1) formułowanie przez nauczycieli wymagań edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych, a w szkole policealnej - semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz zajęć, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 13 ust. 3;

2) ustalanie kryteriów oceniania zachowania;

3) ustalanie ocen bieżących i śródrocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz zajęć, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 13 ust. 3, a także śródrocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania;

4) przeprowadzanie egzaminów klasyfikacyjnych, o których mowa w art. 16 ust. 11, art. 20zh ust. 3 i 3a, art. 44k ust. 2 i 3 oraz art. 66 ust. 1b;

5) ustalanie rocznych, a w szkole policealnej - semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz zajęć, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 13 ust. 3, oraz rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania;

6) ustalanie warunków i trybu otrzymania wyższych niż przewidywane rocznych, a w szkole policealnej - semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych oraz rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania;

7) ustalanie warunków i sposobu przekazywania rodzicom informacji o postępach i trudnościach w nauce i zachowaniu ucznia oraz o szczególnych uzdolnieniach ucznia.

7. Ocenianie ucznia z religii i etyki odbywa się zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 12 ust. 2.

8. Nauczyciele na początku każdego roku szkolnego informują uczniów oraz ich rodziców, a w szkole policealnej - uczniów, o:

1) wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych, a w szkole policealnej - semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanego przez siebie programu nauczania;

2) sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów;

3) warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana rocznej, a w szkole policealnej - semestralnej, oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych.

9. Wychowawca oddziału na początku każdego roku szkolnego informuje uczniów oraz ich rodziców o:

1) warunkach i sposobie oraz kryteriach oceniania zachowania;

2) warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania.

10. Szczegółowe warunki i sposób oceniania wewnątrzszkolnego określa statut szkoły.

Art. 44e. 1. Uczeń w trakcie nauki w szkole otrzymuje oceny:

1) bieżące;

2) klasyfikacyjne:

a) śródroczne i roczne, a w szkole policealnej - semestralne,

b) końcowe.

2. Oceny są jawne dla ucznia i jego rodziców. W szkole policealnej oceny są jawne dla ucznia.

3. Nauczyciel uzasadnia ustaloną ocenę w sposób określony w statucie szkoły.

4. Sprawdzone i ocenione pisemne prace ucznia są udostępniane uczniowi i jego rodzicom. W szkole policealnej sprawdzone i ocenione pisemne prace ucznia są udostępniane uczniowi.

5. Na wniosek ucznia lub jego rodziców dokumentacja dotycząca egzaminu klasyfikacyjnego, o którym mowa w art. 16 ust. 11, art. 20zh ust. 3 i 3a, art. 44k ust. 2 i 3 oraz art. 66 ust. 1b, egzaminu poprawkowego, o którym mowa w art. 44m ust. 1, zastrzeżeń, o których mowa w art. 44n, oraz inna dokumentacja dotycząca oceniania ucznia jest udostępniana do wglądu uczniowi lub jego rodzicom.

6. W szkole policealnej dokumentacja, o której mowa w ust. 5, jest udostępniana uczniowi do wglądu na jego wniosek.

7. Sposób udostępniania dokumentacji, o której mowa w ust. 4 i 5, określa statut szkoły.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz z przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych

§ 14. Ocenianie bieżące z zajęć edukacyjnych ma na celu monitorowanie pracy ucznia oraz przekazywanie uczniowi informacji o jego osiągnięciach edukacyjnych pomagających w uczeniu się, poprzez wskazanie, co uczeń robi dobrze, co i jak wymaga poprawy oraz jak powinien dalej się uczyć.

Standardy międzynarodowe

Konwencja o prawach dziecka

Art. 13. 1.Dziecko będzie miało prawo do swobodnej wypowiedzi; prawo to ma zawierać swobodę poszukiwania, otrzymywania i przekazywania informacji oraz idei wszelkiego rodzaju, bez względu na granice, w formie ustnej, pisemnej bądź za pomocą druku, w formie artystycznej lub z wykorzystaniem każdego innego środka przekazu według wyboru dziecka.

2.Wykonywanie tego prawa może podlegać pewnym ograniczeniom, lecz tylko takim, które są przewidziane przez prawo i które są konieczne:

a) dla poszanowania praw lub reputacji innych osób albo
b) do ochrony bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego, bądź zdrowia albo moralności społecznej.

Art. 17. Państwa-Strony uznają ważną rolę spełnianą przez środki masowego przekazu i zapewnią, aby dziecko miało dostęp do informacji oraz materiałów pochodzących z różnorodnych źródeł krajowych i międzynarodowych, szczególnie do tych, które mają na uwadze jego dobro w wymiarze społecznym, duchowym i moralnym oraz jego zdrowie fizyczne i psychiczne. W tym celu Państwa-Strony będą:

a) zachęcały środki masowego przekazu do rozpowszechniania informacji i materiałów, korzystnych dla dziecka w wymiarze społecznym oraz kulturalnym, zgodnie z duchem artykułu 29;

b) zachęcały do rozwoju współpracy międzynarodowej w dziedzinie wytwarzania, wymiany oraz rozpowszechniania tego rodzaju informacji i materiałów, pochodzących z różnorodnych kulturowych źródeł krajowych oraz międzynarodowych;

c) zachęcały do wydawania i rozpowszechniania książek dla dzieci;

d) zachęcały środki masowego przekazu, aby w szczególny sposób uwzględniały potrzeby językowe dzieci należących do mniejszości narodowych lub do rdzennej społeczności;

e) zachęcały do rozwijania odpowiednich kierunków działalności dla ochrony dzieci przed informacjami i materiałami szkodliwymi z punktu widzenia ich dobra, mając na względzie postanowienia artykułów 13 i 18.

Wolność wypowiadania poglądów

Każdy uczeń ma możliwość wypowiadania własnych opinii na temat różnych zdarzeń, ludzi, w tym bohaterów literackich czy historycznych. Zgodnie z prawem zakazana jest tzw. mowa nienawiści i szerzenie poglądów faszystowskich. Wolność ta wiąże się z dużą odpowiedzialnością. Mamy prawo myśleć inaczej niż inni, ale nie możemy innych obrażać, wyśmiewać. Wolność wypowiadania poglądów w szkole dotyczy też opinii na temat programów czy metod nauczania, spraw ważnych w życiu szkoły, klasy, samorządu.
Ważnym elementem tego prawa jest możliwość przedstawienia stanowiska/ obrony we własnej sprawie.

A co na to prawo:

Konstytucja RP

Art. 54. 1. Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.

2. Cenzura prewencyjna środków społecznego przekazu oraz koncesjonowanie prasy są zakazane. Ustawa może wprowadzić obowiązek uprzedniego uzyskania koncesji na prowadzenie stacji radiowej lub telewizyjnej.

Konwencja o prawach dziecka

Art. 12. 1. Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałość dziecka.

2. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiadania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego.

Art. 13. 1. Dziecko będzie miało prawo do swobodnej wypowiedzi; prawo to ma zawierać swobodę poszukiwania, otrzymywania i przekazywania informacji oraz idei wszelkiego rodzaju, bez względu na granice, w formie ustnej, pisemnej bądź za pomocą druku, w formie artystycznej lub z wykorzystaniem każdego innego środka przekazu według wyboru dziecka.

2. Wykonywanie tego prawa może podlegać pewnym ograniczeniom, lecz tylko takim, które są przewidziane przez prawo i które są konieczne:

a) dla poszanowania praw lub reputacji innych osób albo

b) do ochrony bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego, bądź zdrowia albo moralności społecznej.

Wolność myśli, sumienia, wyznania

Uczeń ma prawo uzewnętrzniania lub nieujawniania przekonań religijnych i światopoglądowych. Niezależnie od wyznawanej religii czy światopoglądu musi być traktowany na równi z innymi. Jakiekolwiek formy dyskryminacji są zakazane. W szkole są organizowane nieobowiązkowe lekcje religii i etyki. W przypadku uczniów niepełnoletnich o udziale w tych zajęciach decydują przede wszystkim rodzice.

A co mówi prawo

Konstytucja RP

Art. 53. 1. Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii.

2. Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują.

3. Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami. Przepis art. 48 ust. 1 stosuje się odpowiednio.

4. Religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób.

5. Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób.

6. Nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych.

7. Nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania.

Ustawa o systemie oświaty

Art. 12. 1. Publiczne przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja organizują naukę religii na życzenie rodziców, publiczne szkoły ponadgimnazjalne na życzenie bądź rodziców, bądź samych uczniów; po osiągnięciu pełnoletności o pobieraniu nauki religii decydują uczniowie.

2. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania w porozumieniu z władzami Kościoła Katolickiego i Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych określa, w drodze rozporządzenia, warunki i sposób wykonywania przez szkoły zadań, o których mowa w ust. 1.

Konwencja o prawach dziecka

Art. 12. 1. Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałość dziecka.

2. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiadania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego.

Art. 14. 1. Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania.

2. Państwa-Strony będą respektowały prawa i obowiązki rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych odnośnie do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka.

3. Swoboda wyrażania wyznawanej religii lub przekonań może podlegać tylko takim ograniczeniom, które są przewidziane prawem i są konieczne do ochrony bezpieczeństwa narodowego i porządku publicznego, zdrowia lub moralności społecznej bądź podstawowych praw i wolności innych osób.

Wolność zrzeszania się (działalność samorządowa w szkole)

Polskie przepisy ograniczają dzieciom swobodę przynależności do organizacji społecznych. W szkole mogą działać różne stowarzyszenia i organizacje, ale o przynależności do nich, w przypadku uczniów poniżej 16 roku życia decydują rodzice. Elementem realizacji tej wolności jest przynależność do samorządu szkolnego. Samorząd jest organem szkoły. Przedstawiciele samorządu są ważną reprezentacją wszystkich uczniów mają możliwość wpływania na tzw. życie szkoły i sprawy dotyczące uczniów. Samorząd może wydawać gazetkę szkolną. Dobry samorząd może mieć realny wpływ na przestrzeganie praw wszystkich uczniów.

Konstytucja RP

Art. 58. 1. Każdemu zapewnia się wolność zrzeszania się.

2. Zakazane są zrzeszenia, których cel lub działalność są sprzeczne z Konstytucją *lub ustawą. O odmowie rejestracji lub zakazie działania takiego zrzeszenia orzeka sąd.*

3. Ustawa określa rodzaje zrzeszeń podlegających sądowej rejestracji, tryb tej rejestracji oraz formy nadzoru nad tymi zrzeszeniami.

Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989r. – prawo o stowarzyszeniach

Art. 3. 1. Prawo tworzenia stowarzyszeń przysługuje obywatelom polskim mającym pełną zdolność do czynności prawnych i niepozbawionym praw publicznych.

2. Małoletni w wieku od 16 do 18 lat, którzy mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych, mogą należeć do stowarzyszeń i korzystać z czynnego i biernego prawa wyborczego, z tym że w składzie zarządu stowarzyszenia większość muszą stanowić osoby o pełnej zdolności do czynności prawnych.

3. Małoletni poniżej 16 lat mogą, za zgodą przedstawicieli ustawowych, należeć do stowarzyszeń według zasad określonych w ich statutach, bez prawa udziału w głosowaniu na walnych zebraniach członków oraz bez korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego do władz stowarzyszenia. Jeżeli jednak jednostka organizacyjna stowarzyszenia zrzesza wyłącznie małoletnich, mogą oni wybierać i być wybierani do władz tej jednostki.

Ustawa o systemie oświaty

Art. 55. 1. W szkole i placówce działa samorząd uczniowski, zwany dalej "samorządem".

2. Samorząd tworzą wszyscy uczniowie szkoły lub placówki.

3. Zasady wybierania i działania organów samorządu określa regulamin uchwalany przez ogół uczniów w głosowaniu równym, tajnym i powszechnym. Organy samorządu są jedynymi reprezentantami ogółu uczniów.

4. Regulamin samorządu nie może być sprzeczny ze statutem szkoły lub placówki.

5. Samorząd może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak:

1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami;

2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu;

3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań;

4) prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej;

5) prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi, w porozumieniu z dyrektorem;

6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu.

6. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określi, w drodze rozporządzenia, typy szkół i placówek, w których nie tworzy się samorządu uczniowskiego ze względu na konieczność stosowania w szkole lub placówce specjalnej organizacji nauki i metod pracy, a także ze względów wychowawczych, opiekuńczych i resocjalizacyjnych.

7. Samorząd w szkole dla dorosłych lub placówce kształcenia ustawicznego, w celu wspierania działalności statutowej szkoły lub placówki, może gromadzić fundusze z dobrowolnych składek i innych źródeł. Zasady wydatkowania tych funduszy określa regulamin, o którym mowa w ust. 3.

Art. 56. 1. W szkole i placówce mogą działać, z wyjątkiem partii i organizacji politycznych, stowarzyszenia i inne organizacje, a w szczególności organizacje harcerskie, których celem statutowym jest działalność wychowawcza albo rozszerzanie i wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkoły lub placówki.

2. Podjęcie działalności w szkole lub placówce przez stowarzyszenie lub inną organizację, o których mowa w ust. 1, wymaga uzyskania zgody dyrektora szkoły lub placówki, wyrażonej po uprzednim uzgodnieniu warunków tej działalności oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii rady szkoły lub placówki i rady rodziców.

3. W szkołach i placówkach, określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 53 ust. 6, oraz w szkołach i placówkach, w których nie utworzono rady szkoły lub placówki, nie stosuje się wymogu uzyskania pozytywnej opinii odpowiednio rady szkoły lub placówki i rady rodziców, o których mowa w ust. 2.

Konwencja o prawach dziecka

Art. 15. 1. Państwa-Strony uznają prawa dziecka do swobodnego zrzeszania się oraz wolności pokojowych zgromadzeń.

2. Na wykonywanie tych praw nie mogą być nakładane jakiekolwiek ograniczenia, z wyjątkiem tych, które są zgodne z prawem i które są konieczne w społeczeństwie demokratycznym do zapewnienia interesów bezpieczeństwa narodowego, porządku publicznego, ochrony zdrowia bądź moralności społecznej lub ochrony praw i wolności innych osób.

Wolność od poniżającego traktowania i karania

To jedna z ważniejszych wolności człowieka, a w szkole czy placówce też bardzo istotna. Oznacza, że w żadnym przypadku, nawet jeżeli uczeń bardzo źle się zachowuje nie wolno go ukarać w sposób poniżający (ukarać wolno zgodnie z obowiązującym prawem). Zakazane jest stosowanie jakichkolwiek form (kar), przemocy fizycznej czy psychicznej. Chroniona jest godność każdego człowieka bezwarunkowo.

Konstytucja RP

Art. 30
Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych
Art. 40
Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych.

Prawo do prywatności

Informacje o życiu prywatnym, rodzinnym ucznia, o jego stanie zdrowia muszą być poufne, nie mogą być omawiane publicznie, chyba, że za zgodą rodziców i ucznia. To uczeń i jego rodzice decydują jakie sprawy osobiste chcą ujawnić.

Konstytucja RP

Art. 47. Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym.

Art. 49. Zapewnia się wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się. Ich ograniczenie może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony.

Konwencja o prawach dziecka

Art. 16. 1. Żadne dziecko nie będzie podlegało arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę jego życia prywatnego, rodzinnego lub domowego czy w korespondencję ani bezprawnym zamachom na jego honor i reputację.

2. Dziecko ma prawo do ochrony prawnej przeciwko tego rodzaju ingerencji lub zamachom.

Równe traktowanie wobec prawa szkolnego

Zasada równego traktowania nie oznacza, że jesteśmy we wszystkim równi (osoba niepełnosprawna intelektualnie nie zostanie studentem, a niewidoma nie otrzyma prawa jazdy). Zasada ta dotyczy równego traktowania przez prawo. Na przykład: za popełnione wykroczenie uczeń wzorowy i słaby zostaną tak samo potraktowani. Z tą zasadą nie jest sprzeczne szczególne traktowanie osób np. niepełnosprawnych czy mających różne dysfunkcje typu dysgrafia, dysleksja itp. To tzw. wyrównywanie szans i temu służy dostosowanie wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb i możliwości psychofizycznych ucznia.

Konstytucja RP

Art. 32. 1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 10 czerwca 2015r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy ora z przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych

§ 3. Wymagania edukacyjne, o których mowa w art. 44b ust. 8 pkt 1 ustawy, dostosowuje się do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia:

1) Posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego – na podstawie tego orzeczenia oraz ustaleń zawartych w indywidualnym programie edukacyjno - terapeutycznym, o którym mowa w art. 71b ust. 1b ustawy;
2) posiadającego orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania – na podstawie tego orzeczenia;

3) posiadającego opinię poradni psychologiczno - pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, o specyficznych trudnościach w uczeniu się lub inną opinię poradni psychologiczno - pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, wskazującą na potrzebę takiego dostosowania – na podstawie tej opinii;

4) nieposiadającego orzeczenia lub opinii wymienionych w pkt 1 – 3, który jest objęty pomocą psychologiczno – pedagogiczną w szkole – na podstawie rozpoznania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia dokonanego przez nauczycieli i specjalistów, o którym mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 22 ust. 2 pkt 11 ustawy;

5) posiadającego opinię lekarza o ograniczonych możliwościach wykonywania przez ucznia określonych ćwiczeń fizycznych na zajęciach wychowania fizycznego – na podstawie tej opinii.

Konwencja o prawach dziecka

Art. 2. 1. Państwa-Strony w granicach swojej jurysdykcji będą respektowały i gwarantowały prawa zawarte w niniejszej konwencji wobec każdego dziecka, bez jakiejkolwiek dyskryminacji, niezależnie od rasy, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych, statusu majątkowego, niepełnosprawności, cenzusu urodzenia lub jakiegokolwiek innego tego dziecka albo jego rodziców bądź opiekuna prawnego.

2. Państwa-Strony będą podejmowały właściwe kroki dla zapewnienia ochrony dziecka przed wszelkimi formami dyskryminacji lub karania ze względu na status prawny, działalność, wyrażane poglądy lub przekonania religijne rodziców dziecka, opiekunów prawnych lub członków rodziny.

Prawa proceduralne, czyli odwołanie się od oceny/kary skarga na łamanie praw

To prawa szczególnie ważne, beż procedur trudno o faktyczną realizację posiadanych praw. Procedury określają w jaki sposób , do kogo należy zwrócić się w sytuacji kiedy prawa są naruszone.

Niepełnoletniego ucznia przed sądem czy innymi organami reprezentują rodzice i to oni w jego imieniu będą podejmować działania. Pełnoletni działa samodzielnie, bo ma już zdolność do czynności prawnych i rodzice nie mogą go wyręczyć chyba, że udzieli im specjalnego pełnomocnictwa.

Jednak zgodnie z prawem oświatowym w statucie szkoły powinny być zapisane procedury wewnatrzszkolne, z których może korzystać każdy uczeń – może odwołać się od kary, oceny lub złożyć skargę, jeżeli jego prawa zostały naruszone. Organ (najczęściej dyrektor lub specjalnie powołana komisja – zależy od decyzji organów szkoły) rozpatruje skargę w określony sposób i w przewidzianym w statucie czasie udziela odpowiedzi. Jeżeli uczeń uzna, że jego sprawa nie została właściwie rozstrzygnięta może złożyć skargę do kuratora oświaty.

Skarga do kuratorium oświaty

Rodzice i uczniowie mogą zwrócić się do kuratorium o pomoc w sprawach dotyczących:

- sposobu i złamania procedur rekrutacji do szkół
- niestosowania wewnątrzszkolnego systemu oceniania
- spraw socjalnych obejmujących stypendia, działalność internatów, wyżywienie, pomoc materialną
- postawy etycznej nauczyciela
- stosowanych metod wychowawczych
- wykorzystywanych pomocy naukowych i podręczników

W kuratoriach oświaty bezpośrednio sprawami uczniów zajmują się pracownicy nadzoru pedagogicznego.

Inne instytucje zajmujące się prawami ucznia;

Rzecznik praw dziecka - ul. Przemysłowa 30/32, 00-450 Warszawa, tel. 22 583 66 00, fax 22 583 66 96; mail: rpd@brpd.gov.pl

Telefon zaufania przy rzeczniku praw dziecka - tel. 800 121 212, czynny w godzinach 8.15-20.00;

Telefon zaufania dla dzieci i młodzieży - 116 111